

Tekst 11

Louis Couperus, 'De binocle'

In: Jan Fontijn, *Leven in extase. Opstellen over mystiek en muziek, literatuur en decadentie rond 1900*, Amsterdam, 1983, p. 27-33

Het was ongeveer vijf jaar geleden, dat een jonge toerist, Indo-Nederlander, journalist, een fijne jongen, enigszins nerveus aangelegd, zeer zachtzinnig trots zijn tropisch bloed, in Dresden, in de Opera, des morgens, een biljet nam voor een plaats op de eerste rij van de vierde rang, om de *Walküre* te horen. De vierde rang was destijds de rang, waar alle vreemdelingen zaten, die zich niet de luxe van een loge betaalden; ja zelfs zij, die dit wel konden doen, prefereerden vaak de vierde rang, en dit boven de derde en de tweede, omdat men er zo uitstekend hoorde en zag, zelfs al groef zich de afgrond der wijde zaal tussen die rang en het toneel. Het was een prachtige dag; de parken stonden in goudbladerendos; er dreef een lieflijkheid om te leven door de wijde lucht en de jonge toerist, in zijn even weemoedige eenzaamheid, was gelukkig door de mooie stad te dwalen, een museum binnen te lopen, ergens te lunchen onder een Laube, bij het zonnekabbellende water van de Elbe. En er was in hem de blijde illusie die avond de *Walküre* te horen, een opera, die hij niet kende, het geen hij zich verweet omdat hij met Wagner dweepte.

Zonder dat hij met iemand dan met met de kelnerin en de tramconductor sprak, verliepen de uren. Hij dronk zijn thee en at er wat bij, want daar de opera zeer vroeg begon, wist hij geen tijd tot dineren te hebben. En toen, tevreden en zacht, stil blijmoedig, als zijn aard was, trots nerveuze aanleg en periodieke buien van melancholie, wandelde hij kalm – hij had de tijd – naar het Opera-gebouw. Reeds sloten enkele winkels in de Pragerstrasse en was het bedrijf gedaan en zag hij een opticien zijn bediende wijzen de luiken voor het raam te stellen, toen hij bedacht geen binocle te hebben. Vlug schoot het door hem heen, dat de vierde rang – waar hij al eens, achter, gezeten had – toch wel ver van het toneel was verwijderd en dat een toneelkijker wel van dienst zoû zijn... Tevens bedacht hij, dat hij een goedkope dag had gehad en dat zijn plaats maar drie mark kostte en toen nu zijn oog bij toeval het uitspiedende van de opticien ontmoette, wenkte hij hem, als bij ingeving, verhaastte zijn pas en riep, nog op het trottoir: 'Is de zaak al gesloten? Of kan ik nog een toneelkijker kopen?'

Goedmoedig grijzend knikte de lange, magere opticien van ja en noodde binnen in de half geduisterde winkel. En nauwelijks was de toerist binnen of het doorflitste hem, dat hij verkeerd deed en beter zoû doen de winkel te verlaten omdat het gezicht van die winkelier een onbehagelijke vogeltronie geleet. Maar deze flits was zo snel, ongemotiveerd en vaag, dat het geen logisch bewustzijn werd. Daarom bleef de jonge man en hernam: 'Dan zoû ik wel gaarne een toneelkijker willen hebben, een eenvoudige, niet te duur.'

De opticiens toonde er enige en wees prijzend de fabrieksnaam der glazen.

‘Deze is zo klein,’ meende schuchter het jongmens, dat, zelve klein en tener, van grote afmetingen voor gebruikszaken hield, onbewust menende te imponeren door een grote zakdoek of handschoenen, die hem te wijd waren.

‘Neemt u dan deze,’ prees de winkelier aan.

‘Dat is meer een kijker voor wedrennen,’ lachte de toerist. ‘Hij is wat zwaar ook...’

Hij keek er even door, draaiend tot de glazen gericht waren. Hij zag er héél duidelijk door, in de straat.

‘Hij bevalt me wel,’ zei de toerist. ‘Hoeveel kost deze kijker?’

De prijs viel niet meê. Kocht hij de kijker, dan had hij een dure dag. Maar hoe helder brachten deze glazen niet het straatperspectief hem voor ogen!

‘Nu goed dan,’ zei de toerist. ‘Ik neem deze kijker.’

Hij betaalde. En ging, met de kijker in de etui. Nu moest hij zich haasten. Plotseling bedacht hij, dat hij dat vogelgezicht van die opticiens werkelijk onbehagelijk had gevonden. Maar zette die dwaze afkeer van zich; wel meer had hij die vreemde antipathieën, sympathieën ook en ze maakten soms het gewone leven wel lastig.

Nu repte hij zich. Daar was de Opera, daar stroomde reeds het zwart-silhouetterende publiek over het avondplein, de wijde, verlichte ingangen binnen. Nerveus, hoewel hij wist, dat hij niet te laat was, repte hij zich. Wipte luchtig de vele trappen op, tussen het moeizaam stijgen der anderen. En vond spoedig zijn plaats, op de eerste rij. En zette zich, in blij vooruitzicht muziek te genieten.

Hij nam de binocle uit de etui en plaatste beide voor zich, op de brede richel. Naast hem, links en rechts, achter hem werden de plaatsen snel ingenomen: het liep vol als steeds; beneden ook vulden zich de rangen der loges, de zaal.

Plotseling bedacht de jonge man, dat de binocle kon vallen... in de nu donker geschemerde zaal en nam op de knieën de kijker.

De voorstelling begon, in vrome aandacht en wijding om Wagner. In de grote, volle zaal was behalve der muziek immense vergolping, nauwelijks geluid en beweging, nauwelijks een kuch, een hand, die een kijker beurde.

Ook de jonge toerist richtte zijn kijker om Siegmund, wiens stem hem zalig doortrilde, nader tot zijn blik te brengen.

Plotseling, door zijn genot heen, flitste het door hem, dat de zaal, van daar boven af beschouwd, als een afgrond was en de kijker zwaar. Op het zelfde ogenblik waaide, verder-af, een programma naar beneden. Het leidde hem af: hij zag het programma fladderdalen en neêr komen op het grijze, gekapte hoofd ener dame, wier hand het programma als een vogel nu greep. Naast die dame zat een heer, met blinkend kale schedel.

Maar Sieglinde bekoorde weêr de aandacht van de jonge toerist. De witte, blonde Germane-dochter boeide hem, nam geheel zijn zich overgeevende ziel gevangen in tover van zang; aandoenlijk poëtisch vond hij haar, met Siegmund samen, in Hundings hut.

Zwaar woog hem de kijker op de knie. Weêr zette hij de binocle op de richel, waar boven, als een dubbel torentje, de zwarte kijker uitstak. En stond daar toch veilig genoeg.

Toen, bijna in humoristisch bedenken, de jonge man voor over boog om te zien wie juist beneden hem in de zaal zat. En op wie de kijker wel neêr zoû komen... mócht hij vallen.

Het was een bijna ondeugende nieuwsgierigheid, wellende om de snelle bedenking van een bijna niet mogelijke mogelijkheid. Want nu hij er aan gedacht had, dat de kijker kón vallen, zoû de kijker immers niet vallen.

Hij zag niet duidelijk wie er daar zaten, vlak loodrecht onder hem. De zaal was er zeer verdonkerd. Maar juist om dat donker, waarin de omtrekken der toehoorders doezelden, zag hij weêr duidelijker daar ginds, de reeds opgemerkte duivegrijze dame, die het fladderende programma gegrepen had. En de naast haar gezeten kaalschedelige heer...

Diens schedel glom. Tussen de duizenden, dicht naast elkaâr gezetene, aandachtvolle slihouetten en gekapte vrouwehoofden en ook wel kaalhoofdige mannekoppen, glom daar die verre schedel... Hij glom zo wat op drie-kwart van de hellende afstand tussen vierde rang en lager toneel... Hij glom rond, als een obsederende volle maan, verzonken tussen alle die omduisterde gedaanten: vrome achterkoppen en roerloze ruggen van aandacht: hij glom als een doelpunt, als een doelwit; hij glom wit; hij blonk...

De jonge toerist ergerde zich om zijn vreemde, hemzelve lastige afgetrokkenheid en dwong zich zijn aandacht aan Hunding te schenken. Hij genoot daarna zeer van het Liebeslied, van die glanzende tenorstem, die zong van liefde en binnenstromende lente. Maar de blinkende bol daar ginds kon hij niet meer vergeten en zich niet meer onzienbaar maken. Telkens schuinde zijn afgeleide blik naar de schedel, die in de schemering der zaal scheen te glanzen, nu als een immense biljartbal!

Een beweging van ongeduld en ergernis om zichzelf schokte de jonge man. Tegelijkertijd greep hij de binocle, in snelle angst, dat het ding vallen zoû. En de binocle viel niet, en de handen van de jonge man omklemden de kijker, steviger dan nodig was... En richtten hem op Siegmund en Sieglinde...

Toen was het of hij zich niet zoû kunnen bedwingen... Of iets hem krachtig imperatief dwong de kijker te slingeren, hoog door de afgrond der zaal, mikkende op die lokkende bol, die reuze-biljartbal, het blinkende doelwit, daar ginds, in de diepte, op driekwart afstand van de helling tussen hem en het toneel...

In hevige reactie van weêrstreving wierp hij zich achterover... En wist de kijker, bevende, nog neêr te zetten... Het was bijna te veel voor hem dat te doen. Toen drukte hij zich de armen tegen het lijf. Om de kijker niet te grijpen en niet te slingeren naar het ronde doel. Dat daar blónk.

Zijn buurvrouw zag hem snel aan van ter zijde. Hare beweging scheen hem een moederlijke redding.

‘Ik vraag u pardon,’ murmelde hij, bleek en half gek. ‘Ik voel mij niet wel. Ik voel mij heel ziek. Als ik u even storen mag, zoû ik willen weg gaan.’

Het was op het einde der eerste akte. Hij stond op; bevende maar geruisloos slipte hij langs de knieën der vijf, zes personen, die hem scheidde van de hoek der rij.

‘U vergeet uw binocle!’ fluisterde nog de buurvrouw.

‘Laat maar, mevrouw; ik kom straks terug, hoop ik...’

Hij strompelde een paar treden op en af; er werd met boze stem chtt! gesist. Toen schoof het gordijn dicht, lichtte de zaal op, klonk er applaus. Opzettelijk had hij de binocle daar gelaten, bang voor het ding. Nu, in de pauze, herwon hij zich. Hoe dwaas was hij toch geweest! In de nu lichte zaal kwam hem de obsessie van zo even voor als een zotheid, als een flauwiteit, aan wier ongemotiveerde drang hij immers nooit had toe gegeven! Hij was toch niet gek! Om zijn binocle de zaal in te slingeren?! Kom, hij zoû die dolle ingeving nu te boven komen en met niet meer dan een heel klein beetje wilskracht en redelijkheid. En hij had honger en ging aan het buffet een broodje eten, met een glas bier. Dat zoû hem bedaren na die malligheid van zo even.

Toen de tweede akte begon, toen de zaal duisterde, meende hij echter: wat hem doorschokt had, was een soort diepteduizeling geweest, wat de Fransen noemen: vertige de l’abîme... Al had hij geen drang gevoeld zichzelf neêr te storten. Hij deed misschien beter niet meer zo vooraan op die eerste rij, zo hoog boven de afgrond der zaal te gaan zitten... Neen, hij deed beter, hier achter, in de doorgang, te blijven staan. Want al was de obsessie malligheid geweest, zij mocht hem ginds, op die plaats weêr op nieuw overvallen en zo zoû zijn genot in de muziek niet onverdeeld zijn.

Hij bleef staan. Ginds bleef zijn plaats onbezet en de twee torentjes van zijn zwarte kijker verhieven zich sarcasties maar ongevaarlijk op de brede richel voor zijn lege stoel. Maar als hij zich rekte op de tenen, kon hij, in de zaal, juist nog de blanke schedelbol zien, die als een doelwit blonk...

Hij haalde ge-ergerd de schouders op, smakte met de tong zijn ergernis weg, luisterde toen aandachtig naar Brünnhildes juichkreten, boven op de rots, waar zij verschenen was. En werd kalmer. En genoot.

De Feuerzauber overweldigde hem heerlijk en zijn zuiver genot bracht hem geheel in evenwicht.

Toch meende hij, toen de opera uit was, nooit meer op de eerste rij van de vierde rang plaats te nemen. In alle gevallen nooit meer met zo een grote kijker voor zich. En tevens de kijker, die hem in de handen zo vreemd gewogen had en hem misschien, met de diepte samen, en óm dat dwaze doelwit daarginds, die dolle obsessie had ingegeven... niet meê te nemen... hem daar te laten staan... met zijn twee zwarte torentjes... op de brede richel... tegen de ijle van beneden en overal leêg vloeiende zaal.

En vluchtte hij als de trappen af, bang, dat iemand hem na zoû roepen, dat hij zijn binocle vergat.

Het was toen na vijf jaren. Hij was wel geslaagd in zijn carrière. Hij was getrouwd. Hij had kleine reisjes gedaan des zomers, des winters, voor zijn werk en voor zijn vakantie. Hij was niet meer in Dresden geweest, maar dit jaar kwam hij er toevallig. In de vroege herfst als de parken er staan in goudbladerendos. De affiches der Opera kondigden een serie voorstellingen aan van de *Ring des Nibelungen*. Die avond gaf men de *Walküre*. Hij herinnerde zich de mooie voorstelling van vijf jaren her. De herinnering aan zijn obsessie was in hem verflauwd tot niet meer dan vaagste heugenis aan duizeling om diepte. Maar waarom hij sedert wel eens geglimlacht had en de schouders opgehaald. Zeker, hij zoû de *Walküre* die avond/weêr gaan horen. Maar aan de kas zeide men hem, dat de zaal was uitverkocht.

Het speet hem. Hij wendde zich af. Toen juist iemand naderde en de bureaulist mede deelde, dat hij zijn plaats, besproken op eerste rij, vierde rang, die avond beschikbaar stelde. Hij was verhinderd te komen.

Gretig nam de jonge man de plaats over en vroeg zich af waar hij dit onbehagelijke vogelgezicht meer had gezien... Kom, het was wel weêr de eerste rij van die hoge, vierde rang maar nu zoû hij niet duizelig worden en zich door geen dwaze inval van streek laten brengen. Trouwens, hij zoû geen binocle zelfs meê nemen. Hij had er geen bij zich en er een kopen, zoû hij niet.

Hij ging die avond wat laat. De zaal was reeds duister en vol; de muziek was begonnen. Hij aarzelde de toehoorders op zijn rij te storen maar de ouvreuse meende, dat hij zijn plaats langs slechts vier toehoorders nog heel goed bereiken kon. Hij schuifelde dus voort langs hun knieën, verontschuldiging mompelend en zette zich.

Toen de ouvreuse zich fluisterend tot hem boog en een grote binocle reikend, vroeg: 'Wil u misschien een kijker huren? Voor één mark?'

Hij meende sarcasme in haar stem te horen, schrikte en keek naar de kijker, die zij hem bood. Het was zijn kijker, van vijf jaren her, hier gelaten, nooit gereclameerd, niet naar het politie-bureau gebracht en steeds door de ouvreuse verhuurd, zo haar dit lukte. Het was zijn kijker. Voor hij had kunnen weigeren, had hij onweêrstaanbaar het ding gegrepen. Boze stemmen riepen chtt!! en reeds trok zich de ouvreuse terug, hem wenkende, dat hij straks wel betalen zoû...

Toen gebeurde het, dat in het midden van Siegmunds en Sieglindes duo, boven, op de eerste rij van de vierde rang, iemand zich schreeuwend wrong of een aanval van vallende ziekte hem overviel, of hij worstelde met een macht sterker dan hij en door de uit haar vrome aandacht opgeschrikte zaal slingerde een hand een zwaar voorwerp de ruimte door, dat als een steen met ronde bocht stortte in de afgrond.

En brulde beneden, waar naast een duivegrijze dame een kaalschedelige heer zat, een ander, een, schoon nooit gemikt of opgemerkt, noodlottig getroffene, zijn leven uit, terwijl de hersens spatten.